

УДК 378.147

Олександр Євсюков, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та російської мов
Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва
Світлана Телегіна, аспірант Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука

ВИЗНАЧЕННЯ ЗНАЧУЩОСТІ ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Стаття присвячена теоретичному аналізу інновації з філософської та педагогічної точок зору науковців, та її значущості в освіті, визначенню ролі інновації в здійсненні педагогічного процесу на основі існуючих традицій.

Ключові слова: інновація, традиція, освіта, культура, система.

Літ. 8.

Александр Евсюков, кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского и русского языков
Харьковского национального аграрного университета имени В.В. Докучаева
Светлана Телегина, аспирант Международного экономико-гуманитарного университета
имени академика Степана Демьянчука

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЗНАЧИМОСТИ ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ (ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

Статья посвящена теоретическому анализу инновации с философской и педагогической точек зрения учёных, и её значимости в образовании, определению роли инновации в совершении педагогического процесса на основе существующих традиций.

Ключевые слова: инновация, традиция, образование, культура, система.

Alexander Evsyukov, Ph.D. (Pedagogic) Researcher,
associate professor of department of the Ukrainian and Russian languages,
Kharkov National Agrarian University by V.V. Dokuchaev
Svetlana Telegina, a graduate student in international University of economics and humanities
named after academician Stepan Demianchuk

DETERMINING THE SIGNIFICANCE OF INNOVATION IN EDUCATION (THEORETICAL ASPECT)

Article is devoted to theoretical analysis of innovation of the philosophical and pedagogical perspectives of scholars, and its importance in education, definition of the role of innovation in the teaching process on the basis of existing traditions.

Keywords: innovation, tradition, education, culture, System.

Постановка проблеми. Характерною рисою сучасності є інтенсивне зростання інноваційної активності як на міжнародному так і на державному рівні. Збільшуються державні витрати на науково-дослідні розробки, змінюються системи освіти і професійної підготовки спеціалістів, створюються нові наукомісткі галузі виробництва, формуються національні інноваційні системи; осягаються процеси введення і поширення інновацій – як вони працюють і як змусити їх працювати краще. Проблема інновацій як основного шляху й інструмента оновлення всіх сфер суспільного життя сьогодні набуває все більшої актуальності. Отже, інноваційні процеси охоплюють усі зміни, що відбуваються на планеті внаслідок людської діяльності. В нашому дослідженні ми приділимо увагу інноваціям в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вперше термін “інновація” вживався лише по відношенню до соціально-економічних і технологічних процесів, що було обумовлено розумінням інновації як однієї з форм проявлення науково-технічної революції. Дослідження основ сучасної інноватики як складної розгалуженої науки дозволяють стверджувати, що інновація являє собою складне інтегративне поняття, виражаючи цілісну методологічну, теоретичну і технологічну концепцію оновлення всіх сфер життєдіяльності людини.

В науковій літературі існує велика кількість дефініцій інновації, які часто відрізняються одна від іншої. Існує два підходи до розуміння інновації: широкий і вузький. Характерною межею вузького розуміння значення інновації є зведення її до

технічних проблем, частіше за все до впровадження нових виробів і нових технологій. До авторів, що трактують таким чином проблему інновації відносяться Р.Е. Джонстон, Д. Дессен, Д.А. Алле. При широкому підході інновації – це всі можливі зміни впровадження нових або вдосконалення вже існуючих рішень в техніку, організацію, процес постачання і збуту, суспільне життя і т.і. Основою будь-яких міркувань відносно поняття інновації являється класичне визначення цього явища, запропоноване Й. Шумпетером, який інновацію визначає як “непостійне проведення нових комбінацій”. Комплексність та багатоаспектність даного терміну призводить до необхідності осмислення поняття нового, інноваційного з позицій як філософії, так і педагогіки.

Метою даної статті є здійснення теоретичного аналізу сутності інновації та визначення її місця в освіті з врахуванням існуючих традицій.

Виклад основного матеріалу. Спочатку філософське поняття інновацій було пов’язане з розділенням суспільств на традиційне (сучасне) й техногенне (інноваційне), а також ідеєю прогресу людського суспільства. Традиційне суспільство характеризується сповільненим темпом розвитку, стійкими стереотипами функціонування, пріоритетом канонізованих і регламентуючих форм мислення і взаємодії, нормами, традиціями, сталим зразком поведінки. Консерватизм способів діяльності й повільні темпи еволюції відрізняють традиційні суспільства від техногенних, інноваційних. Найважливішою характеристикою техногенного суспільства є розвиток техніки й технології, які забезпечують прискорення змін природного середовища і постійне переосмислення традицій, в поєднанні з трансформацією соціальних зв’язків. Активне використання нових можливостей створює внутрішні резерви росту і розвитку техногенних суспільств. В техногенному суспільстві основною цінністю є інновація, а людина сприймається як активно – діюча істота, яка володіє технологією дії на будь-які об’єкти реальної дійсності.

Виникаючи як закономірний результат розширення протиріч суспільного розвитку, інновації глибоко діалектично пов’язані з традиціями. Цей зв’язок носить динамічну, соціально детерміновану, адаптивну природу. Інновації – це еволюція, сходження до ідеального через новаторське, базуючись на традиційному [6, 16]. Інновації і традиції – дві взаємопов’язані сторони розвитку культури, характеризуючи наявність у них як стійких, так і суперечливих

моментів. Так традиція є характеристикою стабільності, стійкості, інерційності в культурі. Завдяки традиції людство засвоює культурний досвід поколінь шляхом відтворення ідей, цінностей, способів світосприйняття і т.і.

Слід окремо виділити взаємозв’язок і взаємообумовленість традиційного і інноваційного не тільки в спадкоємності, розвитку і закріпленні інновації в традицію, але і в розумінні традиції як базової основи інноваційної формотворчості. Саме традиція виконує в достатньо структурованих гуманітарних системах функцію системообразуючої.

На сьогоднішній день, інновації є невід’ємною частиною розвитку суспільств, які вступили на постіндустріальний і інформаційний етап розвитку, і актуальним є всебічне осмислення місця й ролі інновації в ньому. Позитивна роль інновації є невід’ємною частиною людської культури і проявляється в тому, що інновація, виступаючи способом суспільного прогресу, забезпечує розвиток за рахунок оновлення і творчості, дозволяє пристосуватися до змін умов, вирішити існуючі проблеми новими більш ефективними способами. Крім того, інновації виступають новим способом і засобом функціонування й адаптації людини в високотехнологічному, постіндустріальному, інформаційному суспільстві. Позитивні проявлення інновацій описані філософами раціоналістами, які бачать в розумі, логіці, технології, інновації вихід із сучасної еколого-антропологічної кризи. На їх думку, інновації в усіх сферах діяльності людини, в тому числі в освіті, здатні вирішити найсерйозніші проблеми сучасності (Г.П. Щедровицький) [7].

Наука, інноваційний розвиток суспільства виявляється вищою цінністю, домінантою всіх сфер людського життя. Тільки завдяки науці, життя може стати організованим, керованим та успішним. Але треба визнати необхідність обмежень інноваційних розробок в галузі освіти. В спробі обвести контури таких обмежень роблять сучасні дослідники в рамках таких напрямків як етика освіти екологія освіти. Зокрема, в основу етики педагогічних інновацій А.І. Субетто покладено принцип “Не нашкодь!”.

В нашому дослідженні ми солідарні із думкою вчених, які в якості основи інноваційних розробок в освіті вказують на необхідність гуманізації освіти і орієнтації на збереження ідентичності людини. На першому місці повинна стояти особа і духовність, а потім знання та інтелект. Інноваційні пошуки повинні орієнтуватися на цілісну людину, якій служить і пристосовується вся економіка і технологія, науково-технічний прогрес, що дозволить їй орієнтуватися у складному і

прискороному реальному житті. Інновації в освіті, на нашу думку, повинні бути направлені не тільки на формування універсального й здатного до мобільної адаптації в технічному прогресі спеціаліста, а на виховання цілісної особи людини – професіонала, прагнучого до постійного професіонального і духовного розвитку і саморозвитку.

Якісна відмінність педагогічних інновацій від інновацій в технічній та економічній сферах полягає в тому, що при їх розробці і реалізації неприйнятна установка на відрив від традицій в освіті. Саме традиція забезпечує орієнтацію на людину, акумулює цінності, необхідні для сучасної освіти і виховання. В цілому, інновації в освіті повинні спрощувати соціальну і професійну адаптацію людини в сучасному світі і сприяти її особистісному, духовному розвитку.

Педагогічний аспект інновацій проявляється в можливості задоволення особистісних, освітніх, професійних потреб людей (професійній підготовці, оволодінні загальною і професійною культурою, адаптації в професійній сфері, у розвитку професійно – важливих якостей особи, особистісно-професійному розвитку, творчості і т.і.) за допомогою різноманітних новинок в галузі професійної освіти, вихованні, виробництві.

Розглядаючи сутність інновацій, необхідно відмітити, що ключовим поняттям, що закладено в основу інновації, виявляється поняття новизни, яке найбільш часто виражається через нове, нововведення. Словник С.І. Ожегова дає таке пояснення: “Нове – вперше створене або зроблене, що з’явилося або виникло недавно, на зміну колишньому, знову відкрите, що відноситься до найближчого минулого або до теперішнього часу, недостатньо знайоме, маловідоме” [5, 512].

Характеризуючи нове в соціальних системах, в тому числі педагогічних, необхідно відзначити, що воно відрізняється значною складністю. Педагогіка, як і всі гуманітарні науки, розвиває ідеї з числа вічних. Інновація в історично-педагогічному аспекті розкривається як закономірний “вид педагогічної діяльності”, що прийшов на зміну раніш складеній і завдяки “глибокій традиції” увітчизняній педагогіці [4, 34]. Основна мета педагогіки, починаючи з часів Античності, є всебічний розвиток людини, не дивлячись на те, що кожна епоха в поняття “всебічний розвиток” вкладала власний зміст. Дана мета конкретизувалась в різних педагогічних системах, і педагогічна наука, по суті, всю історію свого існування шукала шляхи, способи і методи досягнення даної мети. Тому педагогіка в плані виховання людини і розвитку її як особи навряд

чи здатна знайти абсолютно нову, якісно відмінну від усього попередньо набутого досвіду мету.

Однак накопичений досвід дав розвиток теорії і практики навчання і виховання, з’явилися нові прийоми, методи, форми навчання і виховання, тобто розвивався концептуальний, методологічний, технологічний аспект педагогіки. Ці новинки та нововведення, опираючись на накопичений досвід, забезпечили позитивний результат використання нової ідеї на практиці в конкретних історичних, соціальних, політичних та інших умовах.

Педагогічна інновація являє собою, перш за все, практико-орієнтоване явище, що дозволяє реалізовувати на практиці якісно нові, ефективні нову-хау в умовах орієнтації на ідеальні і доволі таки рідко кардинально змінюючи цілі освіти. Для соціальних систем справедливо визначення Г.І. Герасимова і Л.В. Ілюхіної, які визначають нове в інновації як таке, що має попит в суспільстві та за обставинами (потребами розвитку) сутність, навколо якої формується зміст нового, принципово відмінного від усього, що раніше застосовувалось в даній системі по ступеню дії на характерологічні признаки системи таким чином, що вона переходить в задано очікуваний стан (гіпотетично прогнозований), фіксує, тим самим, результат інноваційної дії [2, 12].

Таке розуміння нового і інноваційного вказує на те, що воно може бути виділене тільки відносно традиційного для визначення соціальної, педагогічної, організаційно-управлінської, економічної системи і її визначеного стану на конкретний момент. Новизна завжди носить конкретно-історичний характер. Інновацію необхідно розглядати в просторі сповна визначеної соціальної практики.

На підставі діалектики сходження педагогічного досвіду від простого до складного, від елементарного до ідеального, від регресивного до прогресивного, від випадкового до оптимального лежить принцип взаємопереходу і розвитку педагогічних процесів і їх соціально-історичних складових. В.Е. Гмурман відмічав, що “...в педагогічній діяльності нічого не повторюється з абсолютною точністю; все знаходиться у неперервному змінненні. Але у зв’язку неперервних змін є і збережені взаємозв’язки. Саме завдяки повторності педагогічних задач і ситуацій педагог може звертатися до раніш накопиченому досвіду” [1, 14].

Розробляючи і реалізуючи на практиці інноваційну ідею, людина прагне втілити в життя її інноваційний потенціал, однак не може вичерпати його до кінця, так як обмежена, з однієї сторони, інструментами, що у неї є, досвідом,

особистісними особливостями, а з іншої – реально існуючими умовами. Тому єдина ідеальна сутність інновації може проявлятися по-різному, що обумовлює розмаїття можливої інноваційної діяльності. Інноваційний потенціал при цьому може бути охарактеризований як можливість даної ідеї – нововведення, успішна реалізація якої ставиться відправною крапкою зародження нових можливостей. Істотною характеристикою педагогічних інновацій виступає і те, що будь-які навіть самі розвинуті та ефективні інноваційні теорії, методи, технології мають кордони застосовності в педагогічній діяльності, а тому не можуть виступати універсальним засобом рішення педагогічних проблем.

При цьому і в психології, і в ряді сучасних педагогічних досліджень неодноразово підкреслювався глибинний зв'язок між ідеальним і інноваційним. Дійсно, важливо зрозуміти, що реальний інноваційний процес внутрішньо ідеальний по своїй сутності. “Випереджаючі дійсність, ідеальні категорії стимулюють прорив до нового, сприяють реальному оновленню педагогічної теорії і освітньої практики. Ідеальними по суті виступають всі психологічні компоненти творчої діяльності: фантазія, здогадка, інтуїція, передбачення, інсайт, що функціонують в єдності з логічною стороною аналізу досліджуваних процесів і об'єктів [3, 122].

Другою невід'ємною стороною інновацій виступає їх глибокий взаємозв'язок з творчістю, яка долає традицію і стає джерелом розвитку системи. Дослідженням педагогічної творчості і взаємозв'язку творчої та інноваційної діяльності займалися В.І. Андрєєв, А.В. Морозов, В.І. Загвязинський, В.А. Кан-Калик та ін. Розвиток творчих здібностей педагога, подолання стереотипів традиційного мислення, наявність установки на творче перетворення дійсності виступає обов'язковою умовою оволодіння інноваціями і джерелом інноваційної педагогічної діяльності. П.Г. Щедровицький відзначає, що інновація – механізм відтворення інноваційності і розвитку; це творча мислєдіяльна форма, що забезпечує розвиток, а не перенос із однієї області в іншу тих чи інших елементів, блоків, структур, змісту. Складовими творчої мислєдіяльної форми інновацій виступають:

- установка на розгортання творчої змістовної педагогічної мислєдіяльності і освітньої практики;
 - наявність дослідницького компонента;
 - наявність управлінського компонента [8, 59].
- На думку В.І. Загвязинського, нове в педагогіці

– це не тільки ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувались, але це і той комплекс елементів і окремі елементи педагогічного процесу, які несуть в собі прогресивний початок, що дозволяє в змінених умовах і ситуаціях достатньо ефективно вирішувати задачі виховання і освіти [3, 27].

Висновки. Таким чином, інновація в освіті визначається як цілеспрямована зміна в функціонуванні педагогічної системи, причому в широкому сенсі це можуть бути якісні чи (або) кількісні зміни в різних сферах і елементах системи. Виникнення інновацій в освіті носить закономірний, необхідний характер, визначений стійкою сукупністю зовнішніх умов їх появи, тобто закономірностями розвитку всієї освітньої системи. Педагогічні інновації забезпечують більш якісну і ефективну адаптацію і реалізацію здібностей і потенціалу людини в усіх сферах її життєдіяльності – суспільної, професійної, культурної, побутової і т.і., формують умови для самоосвіти, самовиховання, саморозвитку особи майбутнього спеціаліста.

1. *Внедрение достижений педагогики в практику школы / Под ред. В.Е. Гмурмана; Научно-исслед. институт общей педагогики. – М.: Педагогика, 1981. – 144 с.*

2. *Герасимов Г.И., Илюхина Л.В. Инновации в образовании: сущность и социальные механизмы (социологический аспект): [Электронный ресурс] / Г.И. Герасимов, Л.В. Илюхина. – Электрон. ст. – Режим доступа к ст.: <http://www.kronus.ru/bibl/gerasimov.htm>.*

3. *Загвязинский В.И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука./В.И. Загвязинский // Инновационные процессы в образовании. – Тюмень: Изд-во Тюм. гос. ун-та, 1990. – 254 с.*

4. *Инновационное движение в российском школьном образовании/Под ред. Э.Днепров, А.Каспржска, А. Пинского – М.: Парсифаль, 1997. – С. 34 – 35.*

5. *Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 72500 слов и 7500 фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – Российская Академия Наук; Институт русского языка; Российский фонд культуры; – М.: АЗЪ, 1993. – 960 с.*

6. *Фейгинов С.Р. Динамика традиционного и инновационного в педагогике постсоветского периода / Вестник высшей школы. – 2001. – № 2. – С. 14 – 18.*

7. *Щедровицький П.Г. Педагогика и логика / П.Г. Щедровицький. – М., 1993. – 245 с.*

8. *Щедровицький П.Г. Система педагогических исследований (методологический анализ) / П.Г. Щедровицький // Педагогика и логика. – М., 1993 – 235 с.*

Стаття надійшла до редакції 08.11.2013